

Beverens reise

Dolly Jørgensen

Beverens reise

Dolly Jørgensen

Universitetet i Stavanger

2021

© 2021
Dolly Jørgensen
Beverens reise
Stavanger, Universitetet i Stavanger

ISBN 978-82-7644-973-0 (trykt)
ISBN 978-82-7644-973-0 (PDF)

Forside: Sven Arbman tar hånd om det første beverparet som ble flyttet fra Norge til Sverige i 1922, mens Eric Festin og andre ser på

Innhold

Introduksjon. En historisk reise	1
1. Beveren forsvinner fra Europa	7
2. Beveren overlever i Norge	15
3. Beveren blir borte i Sverige	23
4. Beveren fanges i Åmli	29
5. Beveren overvintrer i dyrehage	37
6. Beveren sendes ut på landet	45
7. Beveren får et svensk hjem	51
8. Beveren spres ut i Nord-Europa	47
Konklusjon. 100 år etter reisen	65
Kilder	70
Bildehenvisninger	72

Introduksjon

The background of the page is a complex geometric pattern. It consists of numerous small triangles that interlock to form a larger, overall triangular shape. Each of these small triangles has a wood-grain texture, with the lines of the grain following the orientation of the triangle's sides. The color palette is a range of browns, from light tan to dark, almost black, tones. The pattern is centered and occupies most of the page's area.

En historisk reise

Tresnitt fra Johannes Biurbergs *Castor breviter delineates*,
1687

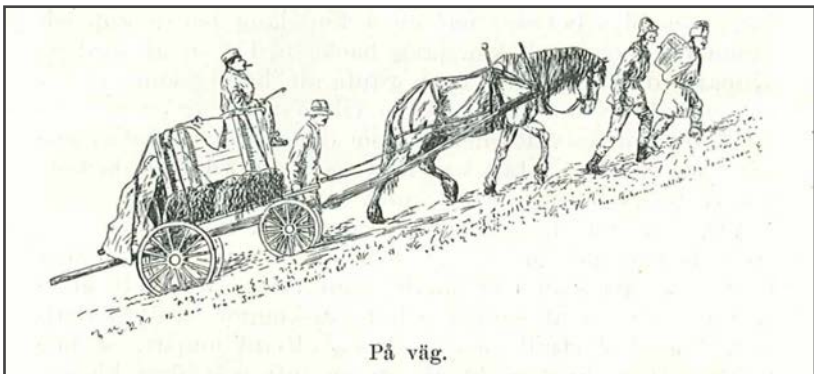
Folk tar ofte ting for gitt i naturen – at noe har vært der så lenge at man tror det alltid har vært der og alltid vil fortsette å være der. Men sånn er det ikke. Vi vet at mange dyrearter over hele verden har dødd ut på grunn av mennesker, både direkte gjennom jakt og fordi mennesker endrer økosystem og klima.

Bever er et vanlig skandinavisk dyr som man vanligvis ikke tenker spesielt ofte på. Alle vet hvordan den ser ut med våt pels, en tjukk hale, og ei hytte laget av kvister og pinner. Den har da vel alltid vært der, eller hva?

Men faktisk var det slik at beveren på slutten av 1800-tallet hadde forsvunnet fra hele Sverige og nesten hele Norge. Noen naturinteresserte folk begynte å tenke at beveren burde være en del av skandinavisk natur, så de organiserte flere prosjekter for å sette ut bevere på steder hvor den ikke fantes lenger. Over 100 bevere ble flyttet fra Åmli i Sør-Norge over grensen til Sverige i perioden fram til andre verdenskrig.

Beverdam i Åmli, fotografert av P.M. Jenssen, 1925

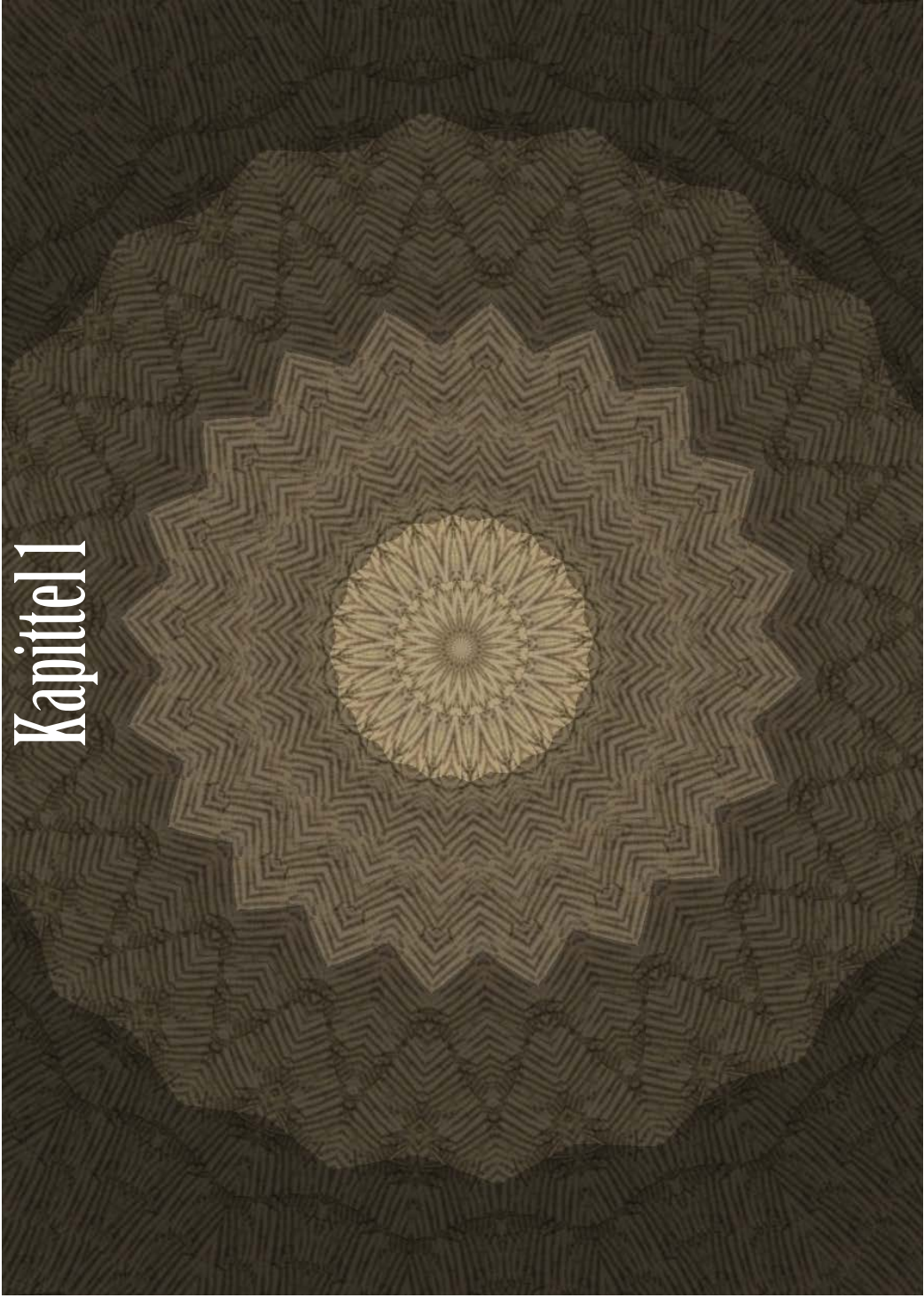
På väg.

Tegning av reisen til den første beverutsettelsen i Sverige, publisert i 1922

Denne boken handler ikke om beverens naturhistorie. Den er en historie om menneskers tilknytning til naturen. Den er en historie om hvordan vanlige folk reagerte da de oppdaget at beveren var borte, og hva de tenkte at de kunne gjøre med det. Den er en historie om å bry seg om naturen. Boken forteller historien om hvordan et lite sted i Norge bidro til tilbakekomsten av den europeiske beveren i Skandinavia. Den er historien om beverens reise fra Åmli tilbake til naturen som beveren hadde forsvunnet fra.

Det er en høyst passende historie å fortelle nå siden det i 2021 vil være hundre år siden den første beveren ble fanget i Norge og sendt til Sverige for å settes ut der.

Kapitel 1

Beveren forsvinner fra Europa

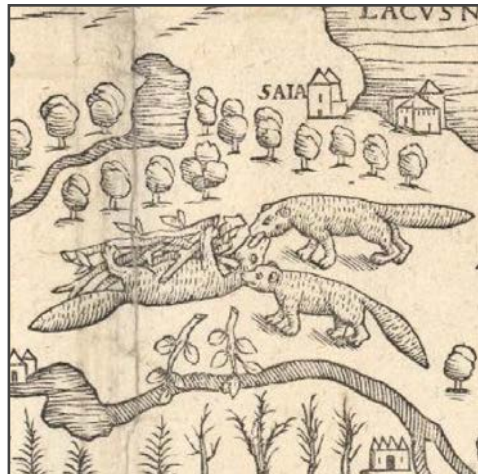
Skoleplansje av bever laget i Dresden, Tyskland

Beveren bebodde tidligere et stort område fra Vest-Europa til den kinesisk-mongolske grensen, men i 1890 var den nesten utdødd overalt. Mange former for menneskelig press – jakt på kjøtt, pels og bevergjel; ødeleggelse av beverkanaler og små demninger; og avskoging – førte til beverens dramatiske tilbakegang i Europa. «Sällan blir denna djurart ett föremål för Svenska jägares förföljelser. Endast i de norra delarne av landet, och långt in i öde trakterne träffas han ännu, allt mera undanträngd af de ökade kolonisationerne,» skrev G. Swederus i 1832.

Bever-kjøtt, pels og gjel ble brukt i hele Skandinavia. Bevergjel, også kalt castoreum, er et sterkt illeluktende materiale som kommer fra gjelpunger. Beveren bruker gjel for å markere territorium. Bevergjel har vært brukt i folkemedisin i mange tusen år. Den greske legen Hippokrates (460-370 fKr) skrev for eksempel om dette. Den brukes mot mange sykdommer, som epilepsi, kolikk, og kvinnesykdommer, og mot forgiftning. Bevergjel har en bitter smak og kan oppløses i alkohol slik at den kan drikkes.

Medisinglass med castoreum fra norske apoteksamlinger

Tegning av bever i Sverige på Olaus Magnus' *Carta Marina* fra 1539

Siden beverens gjelpunger er nær halen og siden beverens testikler ikke er synlige, har mange trodd at beverens gjelpunger er testikler. I antikken og middelalderen var det folketro at beveren bet av seg testiklene og kastet dem til jegerne, dersom den ble jaget for castoreum. Dette var et vanlig motiv i middelalderske tekster. S. Nilsson skrev i boken *Skandinavisk fauna* (1847) at en vanlig bevers gjelpunger veier rundt 250 gr.

Den medisinske bruken av bevergjel fortsatte til etter andre verdenskrig i Skandinavia. Alarik Behm, direktør for den zoologiske hagen i Stockholm, gjenfortalte en historie fra sin mormor:

«När någon i hennes hembygd låg illa sjuk och började skaka i kroppen och klippa med ögonen, brukade man ge den sjuke bävergäll, en halv tesked i en sup brännvin, varefter patienten dog. Antingen gavs medicinen för sent eller ock hade den ingen verkan.»

Olaus Magnus, en svensk kirkemann og etnolog, skrev i sin bok *Historia de gentibus septentrionalibus* (1555) at beverens hale og føtter ble spist som fisk. Grunnen til dette var at i middelalderens katolske tro skulle man ikke spise kjøtt i påskens fasteperiode. Siden

Beverjakt i et middelaldermanuskript

Bever fra Illuminerade figurer till Skandinaviens fauna, 1834

beverhalen har skjell som ligner fiskeskjell og man forestilte seg at beveren alltid satt med halen i vannet var det vanlig å klassifisere den som fisk. To hundre år senere påpekte naturviteren Nils Gissler, student av Carl Linné, hvor vanlig det var å spise bever:

«Bäfver-kött åtes af alla, som pläga fånga dessa djuren, och berättas vara som svin-kött smakligt.»

Fra 1800 var beveren sjelden i Skandinavia. Så tidlig som i 1756 uttrykte Gissler bekymring for at beveren ble overbeskattet i Sverige. Mens de tidligere «aldrig fångat alla par vid hvert ställe, samt aldrig rört ungarna», skrev han, ville de nå «utöda altsammans som fås kan» med det resultat at det ble stadig færre bevere. Mesteparten av bevergjelen i moderne apotek kom fra Nord-Amerika siden det nesten ikke var noen europeiske bevere igjen.

Med andre ord var folk allerede på 1700-tallet klar over at beveren var i ferd med å forsvinne og tok til orde for å bevare den: «men nu, sedan de blifvit så mycket utödde, borde de, för sitt i Medicinen nyttiga gäll och för sina vackra Skinn, på de ställen de kunne ännu vistas, fredlysas; åtminstone burde ej vara lofligt, att dräpa ungarna,» skrev Johan Hollsten i 1768.

Kapittel 2

Beveren overlever i Norge

Tre felt av bever i Åmli-område,
fotografert av Robert Collett, 1896

Selv om beveren forsvant fra mesteparten av Skandinavia, hadde beverstammen overlevd i Åmli-området.

Dette var i stor grad takket være Nicolai Benjamin Aall (1805-1888). Han tok over Næs Jernverk i Tvedestrand etter at faren hans, Jacob Aall, døde i 1844. Nicolai var en ivrig jeger – det sies at han personlig skjøt omtrent 40 bjørner – og han hadde en privat utstopper i staben sin. Nicolai hadde en samling av insekter og fugler i verdensklasse.

En stund etter at han tok over jernverket i 1844 forbød Nicolai jakt og fangst av bevere på selskapets eiendom. Forbudet gjaldt ikke bare området rundt jernverket, men også de omfattende eiendommene 40 kilometer inn i landet, rundt Åmli, som ble brukt til produksjon av trær som skulle bli til trekull. Vi vet ikke nøyaktig hvorfor Nicolai gikk inn for dette forbudet, men tatt i betraktning hans aktive interesse for jakt som fritidsaktivitet er det ikke usannsynlig at Nicolai hadde sett en tydelig nedgang i antallet bevere han kunne jakte på. Det er da heller ikke usannsynlig at han så på forbudet som et tiltak for å sikre langsiktig tilgang på

Beverhytte i Vehus, Åmli, fotografert av Robert Collett, 1895

byttedyr. I alle tilfeller ble resultatet at beverne fortsatte å leve i Åmli-området.

Restriksjoner på beverjakten var også en nasjonal bekymring. Lov om Udryddelse af Rovdyr og Fredning af andet Vildt, som professor Halvor Heyerdal Rasch (1805-1883) utarbeidet i 1845, forbød beverjakt i en tiårsperiode. Den versjonen av loven som ble vedtatt i 1863 åpnet for beverjakt, men bare i august, september og oktober og bare av grunneieren selv.

Studier gjort på 1880-tallet av professor Robert Collett (1842-1913), som var en zoolog ved Zoologisk museum ved Universitetet i Oslo, tegner et bilde av beveren som en art som slet i Norge. Han hadde gjort omfattende feltarbeid, og fant ut at beveren bare eksisterte i betydelige mengder to steder i Norge i 1882: 1) Nidelven i sør, spesielt nær Åmli og 2) Tørenæs-elva ovenfor Drangedal. Disse ligger mindre enn 100 kilometer fra hverandre. Collett ga Nicolais framsynte forbud æren for å ha reddet den norske beveren fra å dø ut. Han anslo at det bare var 100 individer igjen i Nidelven, og færre enn det i Tørenæs. Dette var fremdeles for få til å ha en bærekraftig bestand.

Da det ble en diskusjon på 1890-tallet om å bygge

Beverunger fotografert av Robert Collett, 1895/96

Beverhytte i Åmli, fotografert av Robert Collett, 1895

jernbane fra Arendal til Åmli drev Collett

lobbyvirksomhet for sterkere vern av bevere. Han skrev i et brev til Det Kgl. Departement for det Indre at:

«den Fare Norges største Beverstamme er udsatt for ved Jernbaneanlægget gjennem Aamli, er efter min Mening saa stor at dens totale eller i hvert fall delvis Undergang maa anses som sikker, om den ikke paa en eller anden Maade kommes til Hjælp».

I 1895 ble beveren vernet gjennom hele året i Nedenes amt, fulgt av totalvern i hele Norge i 1899.

I 1910 var beverbestanden anslått til å allerede være oppe på 1000 dyr. Med det økende antallet bevere kom det også flere klager fra skogseiere om at beverne skadet skogen. I 1918 ble det igjen tillatt med lisensjakt på bever i Norge, men bare fjorten dager i oktober.

Kapitel 3

Beveren blir borte i Sverige

Diorama fra Biologiska museets utstilling om nordisk dyreliv, ca. 1900

Beveren var ganske sjelden i Sverige på 1800-tallet.

I 1873 ble en nasjonal lov innført i Sverige som inkluderte vern av beveren – men det var for sent! Den siste dokumenterte svenske beveren døde i 1871.

Ferdinand Unander (1829-1883), leder for Västerbottens läns landbrukskole, skrev i 1873 at beveren da var utryddet i Sverige. Han anbefalte gjeninnføring av bever for å «godtgöra detta missgrepp i jagten». Han tenkte at mennesker hadde gjort en feil da de utryddet beveren.

Men det var først 40 år etter denne uttalelsen at idéen ble tatt opp igjen. Eric Modin (1862-1953), som var en prest i Jämtland, spurte naturinteresserte folk i 1911: «Bör ej något göras för bäfverns återinförande i vårt land?» Han anbefalte at bever ble satt ut i Abisko nasjonalpark og Sonfjället. For ham var det en måte å gjøre opp for den urett som var gjort mot beveren: «skall densamma säkerligen fatta det såsom en hederssak och kär plikt att på allt sätt söka freda och förhjälp det till trefnad.»

Det gikk ytterligere 10 år før Eric Festin (1878-1945), direktør for Jamtli museum, bestemte seg

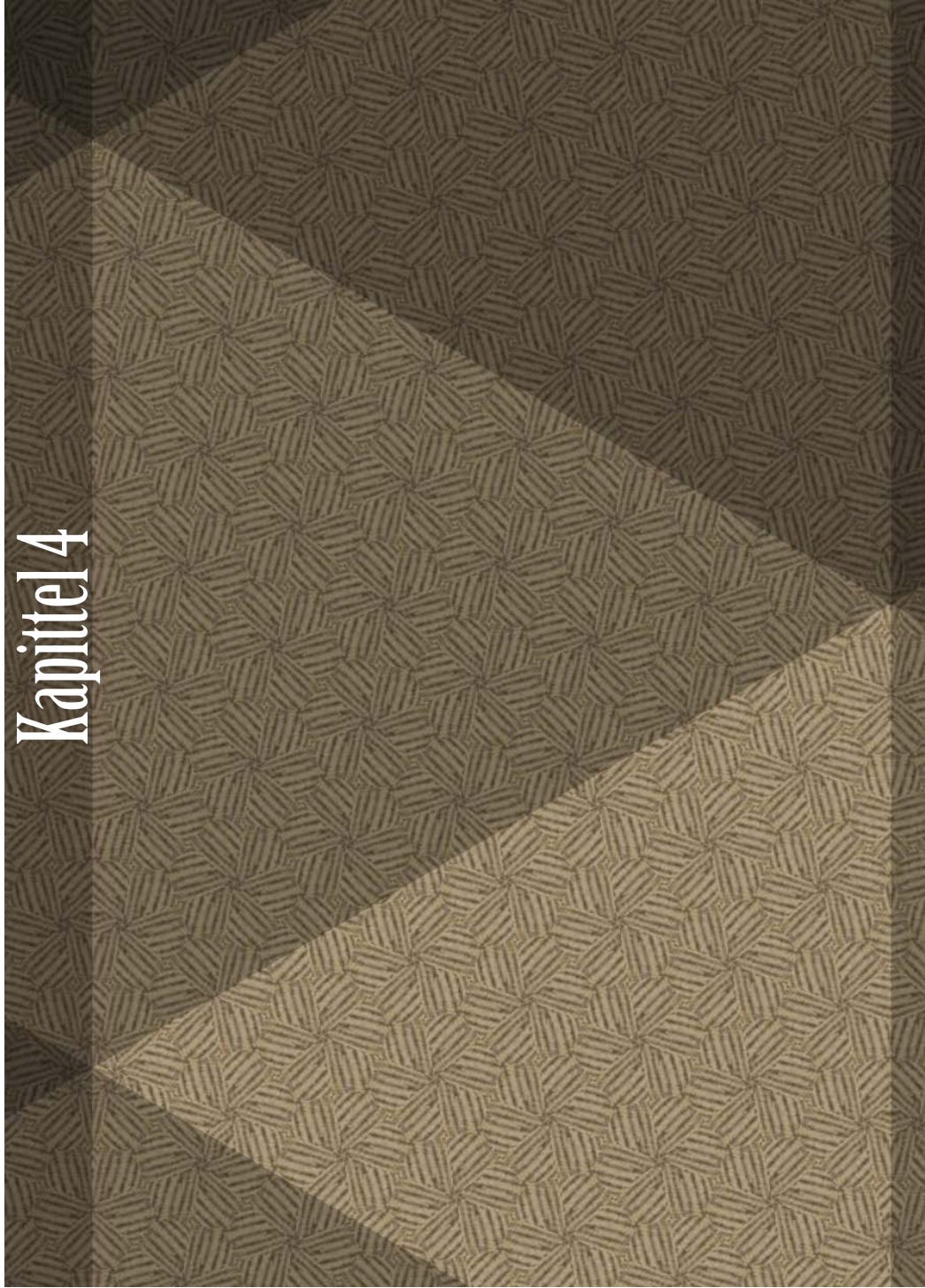

for å kjøpe inn bever fra Norge til Sverige. Han var veldig interessert i kulturhistorie og kulturarv, og kjente til historiene om bever som ble fortalt av lokale folk i Jämtland. Festin tenkte på landskapet, spesielt et område i midt-Sverige som heter Bjurälvdalen. «Bjur» var et gammelt navn på bever, og det var spor av beverhytter og kanaler i området. Han kom frem til at Bjurälvdalen ville være det perfekte stedet for norske bevere å komme tilbake til.

Festin skrev i tidskriftet *Sveriges Natur* i 1921 at Jämtlands och Härjedalens Naturskyddsförening burde ta hånd om Bjurälvdalen og den nye beverstammen, men at dette også var av «allmän nationell» betydning. Han spurte: «Vem sträcker först ut sin varma hand med en grundplåt till Sveriges första återuppståndna bäverkoloni Bjurälvdalen?»

Heldigvis var det folk som ga penger til «beverfondet». Lister over alle som ga penger til prosjektet finnes i Jamtli-arkivet. Noen av donasjonene var store, men de fleste var ganske små – ned til 0,25 øre (5 kr i dag). Men tilsammen var det tilstrekkelig.

Kapittel 4

Beveren fanges i Åmli

Tresnitt fra Olaus Magnus,
Historia de gentibus septentrionalibus, 1555

Den svenske gruppen ledet av Eric Festin bestemte i 1921 at de ville bringe beveren tilbake til Sverige. Men hvor skulle de få bevere fra? Svaret var selvfølgelig Norge.

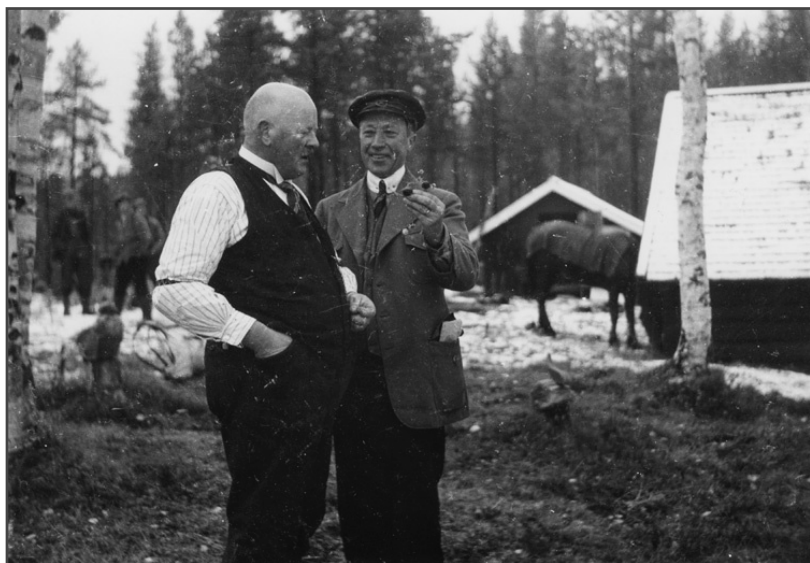
Etter 1918 var det lovlig å fange bevere i Norge mellom 15. og 31. oktober, dersom en hadde lisens. Lisens kunne man få dersom beveren skulle brukes «vitenskapelig», for eksempel til samlinger i museer og dyreparker og til utsetting i naturen. Ved fangst av levende bever kunne man ikke bruke dødelige redskap, slik som saks, men måtte i stedet bruke nett.

Dr. Sven Arbman (1882-1977), en zoolog fra Sunne, Sverige, tok en tur til Arendalsområdet i august 1921 for å finne noen som kunne fange bever. Arbman møtte flere potensielle jegere og fangstmenn i løpet av sitt besøk. Noen av dem skrev siden til Arbman for å fortelle om sin evne til å levere beverne.

En av dem var Peder Martinius Jenssen Tveit (1881-1963), som var en preparant, altså en som stoppet ut dyr for utstilling. Jenssen, som bodde på Tveit i Åmli ønsket gjerne å levere bevere til Sverige. Han skrev et

Beverdemning i Åmli fotografert av Sven Arbman, 1921

Jenssen med P-O Steen i Råndalen, Sverige, 1935

brev til Arbman 20. september 1921 der han tilbød seg å sende et par levende bevere til Stockholm for 1000 kr pluss transport.

Eric Festin bestemte seg for å bruke Jenssen som leverandør av bevere. Dette var starten på et langt forhold mellom Jenssen og Festin – de sendte mange brev til hverandre. I 1934, etter at en bever som ble levert av Jenssen døde under transport til gjeninnføringsområdet, forsvarte Festin Jenssen og hele bevergjennførings-prosjektet. Festin betraktet Jenssen som en ekspert, en svært erfaren mann på dette området og han kom med solide anbefalinger fra vitenskapsmenn og zoologer.

Selv om Jenssen var en preparant, endret han gradvis profil til bare å levere levende pelsdyr. Dette blir hans ekspertise – han fremstår som en person med intim kjennskap til beveren, og i svenske aviser kalles han «Bever-Jenssen». Han reiste også personlig med noen bevere fra Norge til Sverige på 1930-tallet. Da Jenssen døde i 1963, skrev Arne Tjomsland: «Typisk for hans innstilling til dyrene, til alle dyr, var at han fulgte bevertransportene til bestemmelsesstedet. De må ha siste hilsen på norsk når de slippes fri lengst hjemmefra,

Beverdemninger i Åmli fotografert av Sigvald Salvesen, 1925

sa han.»

Sigvald Salvesen var en annen kjent beverfanger i Åmli. Han leverte levende bevere til de beste europeiske dyreparkene, inklusive London og Amsterdam. Han sendte også utstoppede bevere og beverskinn til velkjente museer som Natural History Museum i London og Smithsonian Museum i Washington DC. Han sendte i 1924 en samling av fotografier til Natural History Museum som forestiller en beverhytte i Åmli-området.

Salvesen var opptatt av å produsere vitenskapelige arbeider. Den mest omfattende av disse var hans *Handbok i oppdrett av pelsdyr* fra 1928, med 143 sider, som kom i minst tre utgaver. Han publiserte også en artikkel om beveren i *Journal of Mammology*. Teksten fokuserer stort sett på beverens vaner, dens økologiske nisje og dens evne til å bygge solide konstruksjoner.

Salvesen tok initiativ til en film om beverens liv, som ble spilt inn av Kommunenes filmsentral sommeren 1925 i Åmli. Denne omfatter scener av bevere i det fri, men også nærbilder av fangede bevere. Den var tenkt som en opplysningsfilm og ble vist på norske kinoer.

Kapitel 5

Beveren overvintret i dyrehagen

En bever gnager, fotografert av Lars Wilson i
Nord-Sverige, ca. 1960

Å sende en bever til Nord-Sverige fra Sør-Norge på 1920- og 1930-tallet var ikke lett.

Det første beverparet (en hann og hunn, slik at de kunne få unger) måtte ut på en lang reise fra Åmli til Jämtland. Det første stoppestedet på veien var en dyrehage. Det var flere grunner til dette.

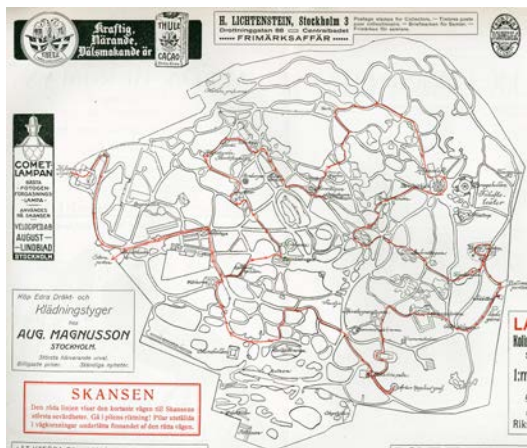
For det første måtte beverene fanges i oktober, men det var ikke en gunstig tid for å sette dem ut i villmarken ettersom de ikke fikk nok tid til å bygge en ny hytte før vinteren. De ble sendt fra Arendal med tog til Stockholm i en trekasse i november, men måtte forbli i Skansens dyrehagen i Stockholm i en overgangsperiode til vinteren var over.

Skansens dyrehage i Stockholm ble etablert i 1891 som en kulturhistorisk samling. Nordiske dyr som rein, elg, og svensk lapphund var en del av samlingen, sammen med bygninger fra landsbygda. «Bilderna ur folkets lif och lefnadssätt skulle såvidt möjligt omgifvas af bilder ur Nordens natur», skrev Skansens direktør Alarik Behm.

For det andre kunne ikke hvem som helst få tillatelse til å fange og eksportere bever. Dette krevde

Plakat fra Skansen, 1912

Kart over Skansen i 1913 som viser beverinnhengningen

at beveren skulle brukes til vitenskapelige formål. Skansen og Behm møtte dette kriteriet.

Da Skansen ble grunnlagt i 1891 ønsket Behm å ha europeisk bever i dyrehagen. Dette var ikke mulig siden den svenske beveren var utdødd. I stedet anskaffet Behm et par kanadiske bevere i 1909 til Skansens beverdam. Ettersom de ikke tilhørte samme art, ville Behm fremdeles gjerne ha europeisk bever. I september 1910 sendte Skansen en lappugle og to haukugler til dyreparken i Berlin i bytte mot en europeisk bever. Dessverre døde denne beveren i 1911.

Behm var glad for at et nytt europeisk beverpar endelig kunne flytte inn i dammen på Skansen i 1921 da de første beverne kom fra Norge. Skansens reisehåndbok fra 1922 inkluderte teksten «Bäver. Castor fiber L. Biber, – beaver, – castor» som fortalte at beverne på Skansen kom fra Telemark høsten 1921. Behm skrev også *Nordiska Däggdjur* (publisert 1922) for å vise fram bilder av pattedyr fra Skansen. Boken inneholdt en bildeserie av de norske beverne som var på Skansen.

De første norske beverne var på reisefot igjen i juli 1922, men allerede i februar 1923 kom en ny bever fra

Bävern liknar en jättestor råtta...

Söker reda på grenar i utkanterna...

Bever på Skansen i 1921/22 som senere ble
satt ut i Jämtland

Norge til Skansen. Den var blitt kjøpt av Västerbottens läns jaktvårdsförening (VLJ) for å settes ut i Tärnaån-området i Nord-Sverige. VLJ hadde hørt om Festins prosjekt og bestemte at de ville gjøre det samme. Men beveren døde: «De goda stockholmarna kunde förstås ej låta bli att proppa i vår bäver allt upptänkligt i matväg med den beklagliga påföljd att bävern fick någon svårartad tarmsjukdom» skrev Axel Sylvén som ledet VLJ-prosjektet.

VLJ kjøpte ytterligere to bevere som ble sendt til Skansen i september 1923. Men i 1924 døde de av en sykdom som tok livet av mange dyr på Skansen dette året. De hadde med andre ord mye uflaks.

Dette stoppet dem ikke. Senere i 1924 kjøpte de nok en bever som ble sendt til Skansen. Denne overlevde. Ytterligere fire bevere ble fanget i Åmli-området og sendt til Mo i Rana med båt og derfra over grensen til Tärnaån.

Kapittel 6

Beveren sendes ut
på landet

Hesten får på seg truger for å frakte beverne over myra, 1922

Sommeren 1922 var det endelig tid for at beverparet skulle flytte til sitt nye hjem.

Den 3. juli 1922 ble de to beverne på nytt plassert i trekassen de kom med til Sverige og ble sendt med hest og vogn til Sentralstasjonen under oppsyn av Sven Arbman. Neste morgen dro de videre med tog til Strömsund. Etter dette ble kassen flyttet over på en dampbåten.

Så fulgte en dag med hestekjerre, bil, og motorbåt gjennom det vanskelige landskapet. Den 5. juli ble kassen med beverne plassert på en haug med høysekker på hestekjerren slik at turen skulle bli mindre humpete. Etter 7 km byttet de til en motorbåt over Blåsjön. Ytterligere tre kilometer over land brakte dem til en ny motorbåt, og etter det ble de plassert i en hesteslede som ble trukket av en nordsvensk hest.

Hver gang de byttet transportform samlet lokalbefolkningen seg for å se på. Arbman og Festin benyttet anledningen til å holde forelesninger om beveren. De var spesielt opptatt av at barn skulle få se beveren siden de aldri hadde sett en før.

Endelig kom de til bevernes nye hjem i

Beverne i en kasse på vei til Leipikvattnet i juli 1922 mens Eric Festin sitter på kassen

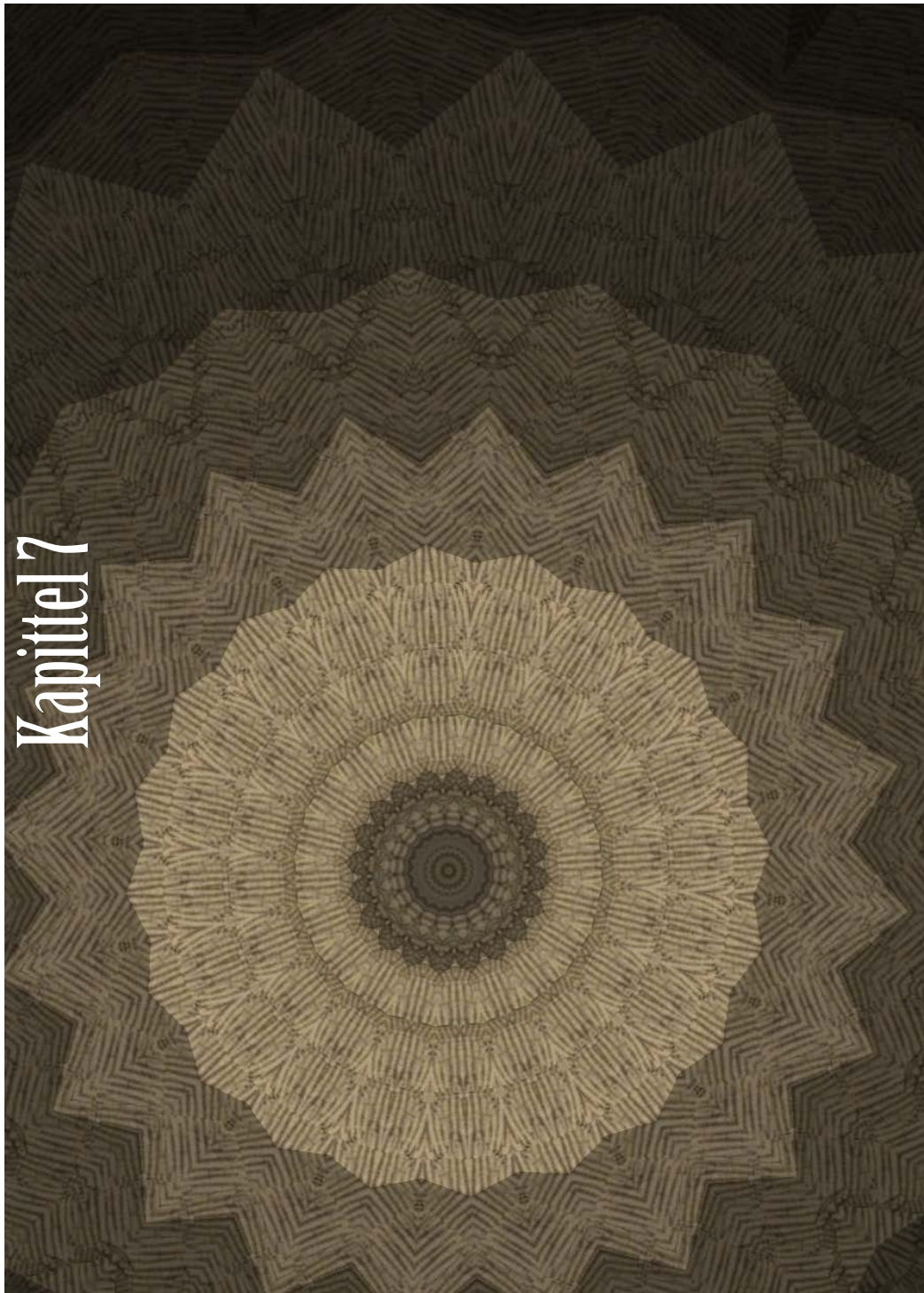
Bever som skulle settes ut i Leipikvattnet reiste med fly i 1934

Leipikvattnet klokken 2 på morgenen, torsdag 6. juli 1922.

En del av reisen ble dokumentert av fotograf Nils Tomasson og av Eric Festin selv. Festin hadde spurt Svensk Filmindustri om de vil lage en film om det første beverprosjektet i Sverige, men de takket nei. Det er synd for ettertiden at vi ikke har film av denne historiske hendelsen.

Reisen med bever til utsettingsstedet var så komplisert at Eric Festin bestemte seg for å gjøre det enklere i framtiden. Da en ny hannbever skulle settes ut i Frostviken i 1934, brukte de et sjøfly fra Östersund til Leipikvattnet. Fly var ganske nytt på denne tiden—det første vanlige passasjerflyet i tjeneste i Sverige hadde begynt å gå i rute i 1933 mellom Stockholm og Gotland. En bever var dermed en av Sveriges første flypassasjerer! Det tok bare en time og 45 minutter for flyet å komme fram med beveren. Eric Festin var med i ett fly og beveren var i det andre. Dette var den første gang i verden at fly ble brukt i et slikt reintroduksjonsprosjekt.

Kapitel 7

Beveren får et svensk hjem

Skoleplansje tegnet av Nils Tirèn i 1932

De første beverne som ble overført fra Norge til Sverige kom til sitt nye hjem den 6. juli 1922. Eric Festin holdt en forelesning om beverens historie i Sverige, hvordan beverprosjektet ble til, og hvilken betydning det hadde. Kl. 03:30 ble beverne sluppet ut av buret og forsvant raskt ut i vannet med et plask fra halen.

Det var 19 personer som bevitnet den store hendelsen. Alle var menn, unntatt en kvinne, den 16-årige Emma Karolina Jonasson fra Leipvikvattnet, som var med faren og brødrene sine. Kvinner var ikke ofte involvert i beverprosjektet, men vi vet at det var noen. I 1925, da et beverpar ble satt ut i Görvik i Sverige, viser fotografier at kvinner var med. En var Märta Eugenia (Gena) Brännholm (1890-1954) som var lærer på Görvik skole. Hanna Vinberg som tok bilder av bevergjennføringen i Görvik var lærer på Görvik skole etter Gena Brännholm.

Grupper rundt omkring i Sverige hørte om den første beverinnføringen i 1922 og skrev til Eric Festin for å finne ut hvordan man kunne gjøre det samme i deres områder.

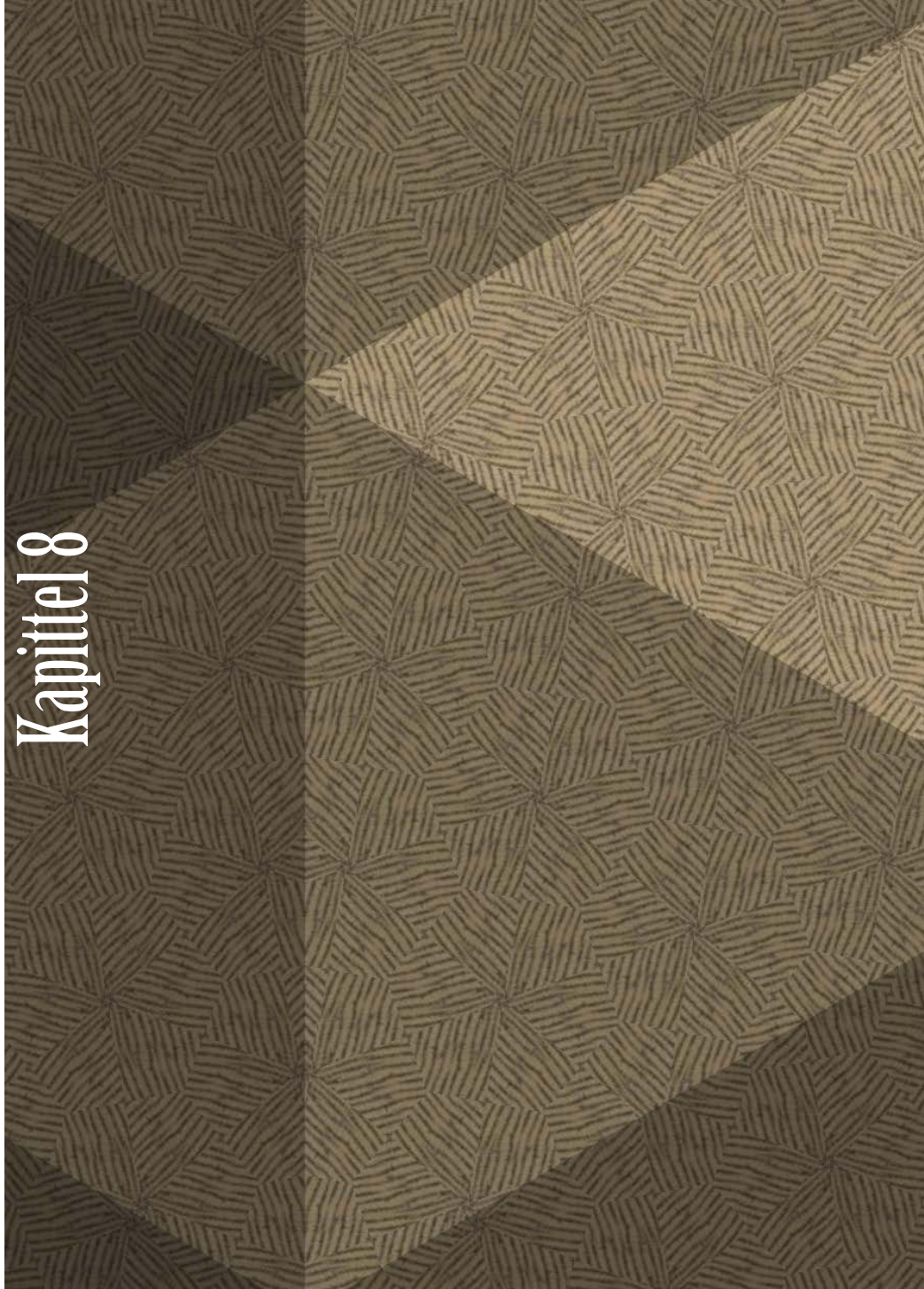
Beverutsetting i Görvik i 1925 fotografert av Hanna Vinberg

Västerbottens läns jaktvårdsförening (VLJ) var en av de første. Axel Sylvén (1872-1927), som var VLJs leder, etablerte en pengeinnsamling og prøvde å overbevise andre om å støtte beverprosjektet. Åtte bevere ble kjøpt av P.M. Jenssen: tre av dem døde på Skansen, men de andre ble tatt med til Tärnaån i Nord-Sverige. Per Axel Anderson, som skrev om VLJs utsetting i juli 1924, mente området var «ideelt» som et nytt «Bäverland». VLJs medlemmer tok utsettingen av bevere på alvor og følte stort ansvar. I en artikkel av Lennart Wahlberg sammenlignes utsetningen med en dåp, hvor medlemmene ble faddere til beverne.

I Görvik gjennomførte åtte ungdommer, alle medlemmer i studiesirkelen «Vårdkasen», et beverprosjekt. De besluttet i november 1924 å samle inn penger til en utsetting i Görvikssjön og klarte det den 29. juli 1925.

Mellom 1921 og 1928 ble 51 bevere (hvorav 5 døde før utsetting) innført i Sverige. Beverutsetting fortsatte fram til utbruddet av andre verdenskrig, 19 ulike steder i Sverige totalt. Alle disse kom fra Åmli-området og var levert av P.M. Jenssen.

Kapitel 8

Beveren spres ut i Nord-Europa

Utsetting av bever ved Åmottjern
på Sognli Jagtklubs eiendommer i Sør-Trøndelag, 1926

Det var ikke bare Sverige som endte opp med å sette ut bever i løpet av de 100 årene som har gått siden det første beverprosjektet i Jämtland.

I 1928 importerte Latvia bever fra P. M. Jenssen som ble satt ut i villmarken. Dette var så vellykket at Jenssen i 1938 ble invitert til å besøke Latvia for å lære lokalbefolkningen om beverfangst.

På 1930-tallet besøkte en finsk jaktinspektør Åmli i Norge for å studere beverens biologi. Han konkluderte med at økosystemet i Finland var så likt det i Åmli at et beverprosjekt ville lykkes. I 1935 tok P. M. Jenssen med 10 par bever fra Åmli til Finland og slapp dem ut i naturen. Men bare to år senere ble også 7 nord-amerikanske bevere satt ut, selv om de var ikke tilhørte den samme arten bever som fantes i Finland fra før. Avgjørelsen om å hente bever fra Canada til Finland har i ettertid vist seg å være problematisk – de har utkonkurrert den europeiske beveren og har spredt seg over mer enn halvparten av Finland.

Bever ble også satt ut i andre deler av Norge. I 1925 ble seks bevere sluppet ut ved en av Nesbrukets eiendommer i Vefsn. Skogsdirektøren Jelstrup besøkte

Utsetting av bever på Sognli Jagtklubs eiendommer
i Sør-Trøndelag, august 1926

beverkolonien i 1926 og beskrev situasjonen slik:
«Det viste sig, at bæveren har slaaet sig til ro og har bygget en stor bolig omtrent paa samme sted hvor de blev sat ut. Skogen omkring har sterkt vidnesbyrd om at bæveren var i vigør.»

I 1926 ble et par bevere fra Åmli satt ut av Sognli Jagtklub i Sør-Trøndelag, og to nye par ble lagt til i 1929. Minister Chr. Thams hadde kjøpt et stort utmarksområde mellom Orkdal og Snillfjord for å etablere en naturpark, og beveren var tiltenkt en rolle der. Beverne fra denne utsettingen døde imidlertid før 1961, da man bestemte at man ville fange nye bever for å sette dem ut der. Et par ble da hentet fra Åmli og satt ut i 1968, og samt ytterligere et par og en ung bever til i 1969. Bevere er fortsatt i området.

Jakt- og fiskeforeninger var viktige pådrivere for bevaring og utsetting av bevere. Vi ser dette i aktivitetene til Västerbottens läns jaktforening og Sognli jaktklubb. Da Telemarks Jeger og Fiskeforening organiserte den første nasjonale jakt og fiskemessen i 1939, ønsket de ha levende bever i sin zoologiske utstilling. De hadde spurt Jenssen om han kunne levere disse, men de fikk ikke tillatelse av Landbruksdeparte-

**The Scottish Beaver Trial:
The story of Britain's first
licensed release into the wild**

Final Report, 2014

Scottish Wildlife Trust and Royal Zoological Society of Scotland
Simon Jones and Róisín Campbell-Palmer

Scottish Beaver Trial brukte norske bevere

mentet. I stedet for hadde de utstoppede bevere med en kunstig demning.

Åmli fortsatte dermed å være et viktig sted for beverfangst, både for levende eksport og for produkter som skinn og castoreum. Aslak Harstveit, også kjent som «beverkongen», var en erfaren fangstmann som var involvert i beverutsetting på 1960- og 70-tallet, også i Sør-Trøndelag og i Porsanger i Finnmark. Han arbeidet med å lage en David Attenborough-film med tittelen «Eat a beaver, save a tree» i BBCs serie «Wildlife on One» fra 1991.

I 1998 bestemte Scottish Natural Heritage at de ville ha beveren tilbake til Skottland, hvor den døde ut for over 400 år siden. Det ble en lang politisk prosess før de endelig fikk tillatelse til å hente bever fra Telemark til Knapdale Forest i Skottland i 2009 for en prøveperiode. Tre familiegrupper (totalt 11 bever) ble satt ut i tre områder i Knapdale Forest. Disse beverne etablerte seg godt og i 2016 ga den skotske regjeringen tillatelse til at beverne kunne bo der permanent.

Konklusjon

100 år etter reisen

En bever gnager, fotografert av Lars Wilson, ca. 1960

Utsettingsprosjektene med bever var vellykkede. Selv om det bare var noen hundre bevere i Norge og ingen i Sverige på slutten av 1800-tallet, er det nå over 100.000 bevere i Sverige og Norge. De har vendt tilbake til sine økosystemer i Skandinavia med hjelp fra folk som Eric Festin som organiserte beverutsetting, P. M. Jenssen som fanget beverne og alle de som ga små pengegaver til innsamlingsaksjonene.

I dagens Åmli har beveren stor kulturell betydning. I kommunevåpenet, som ble valgt i 1987 etter en offentlig konkurranse, vises bever mot en lyseblå bakgrunn. I Sverige har både Härnösand i Västernorrland og Bjurholm i Västerbotten bever i sine kommunevåpen.

Beveren er en del av dagens levende landskap. Stedsnavn i Skandinavia som har bjor-, bjør- eller bjur- forteller om beverens tilstedeværelse, fra Bjorbekk i Arendal i Norge, til Bjurholm i Sverige. Du kan blant annet reise på beversafari i Jämtland og Västerbotten om sommeren dersom du ønsker å se bevere svømme og arbeide i naturen.

Bever sett på beversafari i Jämtland av forfatteren

Hva kan vi lære av beverens reise for 100-år siden?

1. Ikke ta naturen for gitt. Ting som er vanlige kan forsvinne om vi ikke tar vare på dem.
2. Folk kan mobilisere lokalt for å gjennomføre miljøvennlige tiltak som får betydning utover lokalområdet.
3. Det kreves alle slags folk å nå naturverns mål.
4. Dyr som bevere kan sameksistere med det moderne samfunnet dersom de får plass.
5. Beveren er i dag en del av skandinavisk kultur takket være folk som levde for 100 år siden.

Kilder

Trykte kilder:

- Anderson, Per Axel. «Då bävern återbördades till Västerbotten». *Västerbotten: Västerbottens läns hembygdsförenings årbok, 1924-1925.*
- Arbman, Sven. «När bäfvern återinfördes i Bjurälven». *Svensk Jägareförbundets Tidskrift, 1922.*
- Behm, Alarik. *Skansens Zoologiska Trädgård.* Nordiska Museets Förlag, 1922.
- Behm, Alarik. *Nordiska Däggdjur: 177 Bilder från Skansen.* J. A. Lindblads Bokförlag, 1922.
- Collett, Robert. «Bæveren i Norge, dens Udbredelse og Levemaade (1896)». *Bergens Museums Aarvog, 1897.*
- Collett, Robert. «Meddelelser om Norges Pattedyr i Aarene 1876-1881». *Nyt Magazin for Naturvidenskaberne, 1882.*
- Collett, Robert. «Om Bæveren (Castor fiber), og dens Udbredelse i Norge fordum og nu». *Nyt Magazin for Naturvidenskaberne, 1883.*
- «De energiske kolonister i avsidesliggende dalfører». *Aftenposten, 9 okt. 1926.*
- Festin, Eric. «Bäverns återinplantering i Jämtland». *Sveriges Natur, 1921.*
- Festin, Eric. «Bäverns återinplantering». *Jämten, 1922.*
- Fries, Carl. *Bäver Land.* *Nordisk Rotogravyr, 1940.*
- Geete, Erik. «Bävern i Sverige och Norge». *Skogen, 1929.*
- Gisler, Nils. «Rön och berättelse om Bäfverns natur, hushållning och fångande». *Kungl. Svenska vetenskapsakademiens handlingar, 1756.*
- Halley, Duncan, Ivonne Teurlings, Hannah Welsh, & Claire Taylor, «Distribution and patterns of spread of recolonising Eurasian beavers (*Castor fiber* Linnaeus 1758) in fragmented habitat,

- Agdenes peninsula, Norway». *Fauna norvegica*, 2013.
- Jones, Simon & Róisín Campbell-Palmer, *The Scottish Beaver Trial: The Story of Britain's First Licensed Release into the Wild*. Scottish Beaver Trial, 2014.
- Jørgensen, Dolly. *Recovering Lost Species in the Modern Age: Histories of Longing and Belonging*. MIT Press, 2019.
- Nilsson, S. *Skandinavisk Fauna*, vol. 1 Däggdjuren. Lund, 1847.
- Salvesen, Sigvald, «The Beaver in Norway». *Journal of Mammology*, 1928.
- Steffens, Haagen Krog. «Nicolai Benjamin Aall». I *Slægten Aall*. Kristiania, 1908.
- Swederus, G. *Skandnaviens Jagt: Djurfänge och Vildafugl*. Stockholm, 1832.
- Sylvén, Axel. «Bävörn tillbaka till Västerbotten». *Västerbottens läns Jaktvårdsförenings årsbok*, 1922.
- Sylvén, Axel, «Våra Bävror». *Västerbottens läns Jaktvårdsförenings årsbok*, 1924.
- Unander, F. «Ett från svenska jagtbanan försvunnet dyrbart djur». *Svenska Jägarförbundets Nya Tidskrift*, 1873.
- Tjomsland, Arne. «Dödsfall». *Aftenposten*, 1 oktober 1963.
- Wahlberg, Lennart. «Bäverns återbördande till Syd-Lappland». *Västerbottens läns Jaktvårdsförening årsbok*, 1925.
- Wisth, Bjarne, «Beveren i Sognli revier, Norges første naturpark». *Trondhjems turistforening årbok*, 1936.

Arkiver:

Jamtli, Östersund, Sverige

Natural History Museum, London, England

Nordiska museet, Stockholm, Sverige

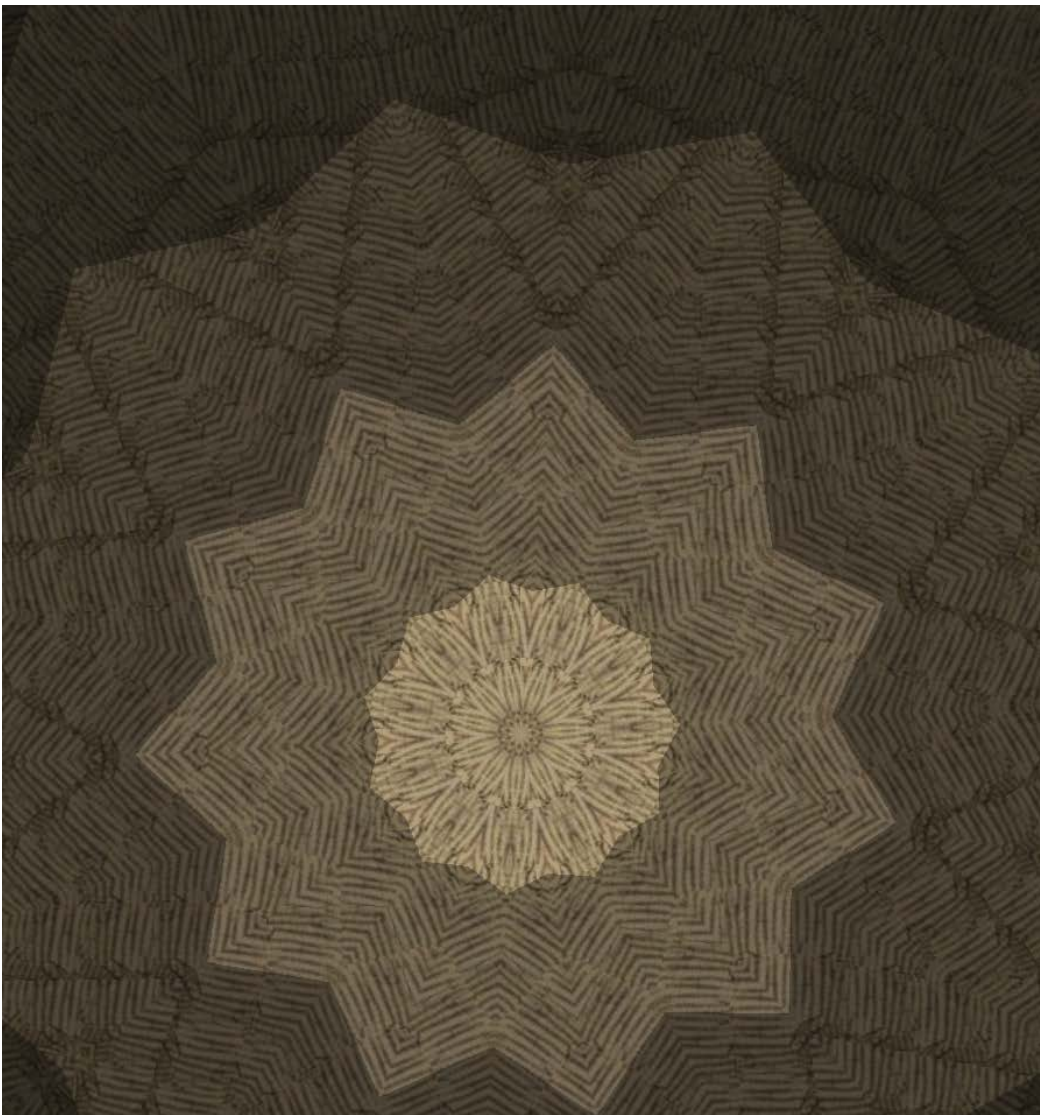
Riksarkivet, Oslo, Norge

Bildehenvisningar

- omslag: Nils Thomasson / Jamtli bildarkiv, NTh626
- s. 2: Johannes Biurberg, *Castor breviter delineates*, Uppsala universitet, 1687
- s. 4: Sven Arbman, «När bäfvern återinfördes i Bjurälven», *Svenska Jägareförbundets Tidskrift* (1922) s. 275
P. M. Jenssen / Göteborgs naturhistoriska museum, GNM1073
- s. 8: Vänersborgs museum, VM28403
- s. 10: Norsk Farmasihistorisk Museum, NFA.07314
Sverresborg Trøndelag Folkemuseum, FTT.50349
Olaus Magnus, *Carta marina*, 1539, Uppsala University Library
- s. 12: Bodleian Library, MS Bodl 764
New York Public Library, Digital Collections, b13545383
- s. 16: Robert Collett / Göteborgs naturhistoriska museum, GNM1738:001
- s. 18: Robert Collett / Göteborgs naturhistoriska museum, GNM1739
- s. 20: Robert Collett / Nasjonalbiblioteket (Norge), «96/Bæver»
Robert Collett / Göteborgs naturhistoriska museum, GNM1747
- s. 24: Oscar Halldin / Skansen, SKAFOT.0000110
- s. 26: Fredr. Svenonius, «Bjurälfdalens karstlandskap i norra Jämtland», *Sveriges natur* (1910), s. 77
Jamtli arkiv, C32.2 "Bäverinplantering, 1922»
- s. 30: Olaus Magnus, *Historia de gentibus septentrionalibus*, 1555.
- s. 32: Sven Arbman / Jamtli bildarkiv, Ejnæg7533
Nils Thomasson / Jamtli bildarkiv, NTh23209

- s. 34: Sigvald Salvesen / Göteborgs naturhistoriska museum,
GNM1077:001 & GNM1075:001
- s. 38: Lars Wilson / Göteborgs naturhistoriska museum,
GNM5670:025
- s. 40: Nordiska museets arkiv, NMA.0031374
Alarik Behm, *Skansen Zoologiska Trädgård*, 1913
- s. 42: Alarik Behm, *Nordiska Däggdjur: 177 Bilder från Skansen*,
1922
- s. 46: Nils Thomasson / Jamtli bildarkiv, NTh7169
- s. 48: Nils Thomasson / Jamtli bildarkiv, NTh621 og NTh15017
- s. 52: Ola Myrin / Malmö Museer, SKM001148
- s. 54: Hanna Vinberg / Jamtli bildarkiv, JLM 81X264 6
- s. 58: Bjarne Wisth / Anno Norsk skogmuseum, DSS.1839
- s. 60: Bjarne Wisth / Anno Norsk skogmuseum, DSS.1833
- s. 62: Scottish Beaver Trial
- s. 66: Lars Wilson / Göteborgs naturhistoriska museum,
GNM5670:021
- s. 68: Dolly Jørgensen

Alle bilder er enten fritt tilgjengelige eller brukt med tillatelse fra rettighetshaveren.

Takk til prosjektteamet i Åmli—Tonje Ramse Trædal, Kristoffer Vadum, og Leonhard Jansen—for arbeidet med utstillingen *Beverens reise* og tilbakemelding om denne boken. Takk til Finn Arne Jørgensen for korrektur av manus.

Denne boken er produsert gjennom prosjekter «Beyond Dodos and Dinosaurs: Displaying Extinction and Recovery in Museums» og «Extinction as Cultural Heritage?» som er finansiert av Norges Forskningsråd (prosjektnummer 283523 og 296921).

Beverens reise handler om utsettingen av norske bevere i Sverige på 1920-tallet. På den tiden hadde beveren forsvunnet fra Sverige, men hadde blitt beskyttet i Åmli-området i Norge. Her ble beverne fanget, transportert til Sverige og satt ut i svensk natur. Dagens store bestand på hundre tusen bevere stammer fra disse utsettingsprosjektene.

I 2021 og 2022 markeres hundreårsjubileet for det nyskapende utsettingsprosjektet som førte til beverens tilbakekomst i Sverige.

Forfatter Dolly Jørgensen er professor i historie ved Universitetet i Stavanger. Hun forsker på historier om utryddelse og beskyttelse av dyrearter, deriblant moskus og bever i Norge og Sverige.

Stavanger, Universitetet i Stavanger
2021
ISBN 978-82-7644-973-0 (trykt)
ISBN 978-82-7644-973-0 (PDF)